

1965–2015: de restauratie van de Antwerpse kathedraal

Rutger Steenmeijer, architect

 steenmeijer
architecten

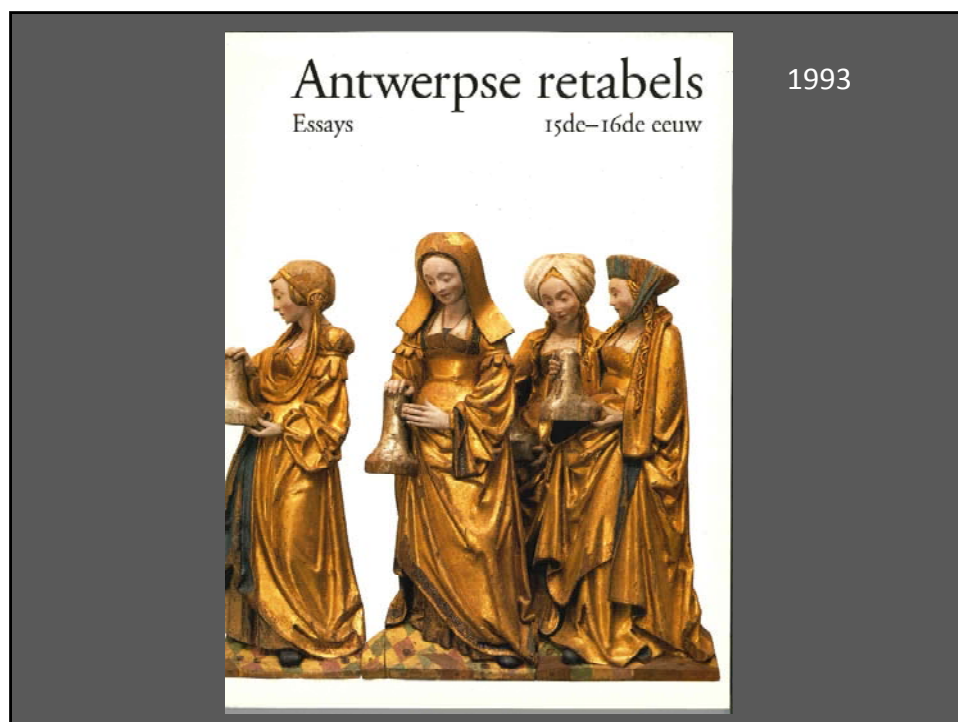
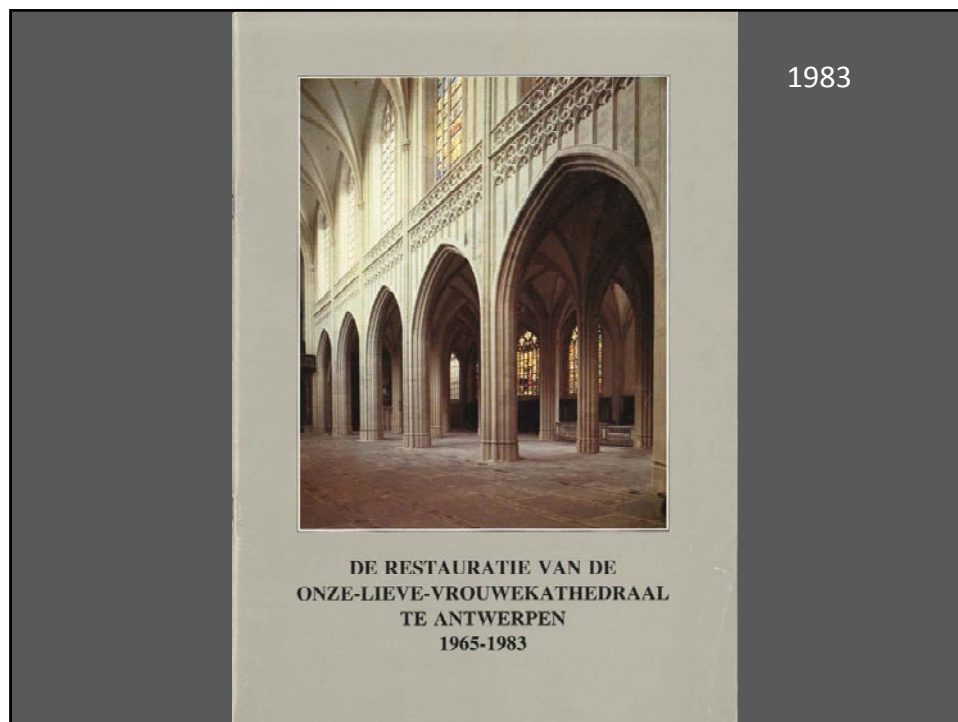
 ICOMOS
Vlaanderen - Brussel vzw

1.
Van louter liturgische ruimte naar een multifunctioneel gebruik
2.
Voortschrijdend inzicht inzake behoud en restauratie
3.
Dankzij geïntegreerde uitvoering met multidisciplinaire teams naar een integrale valorisatie van het monument

1.
Van louter liturgische ruimte naar een
multifunctioneel gebruik

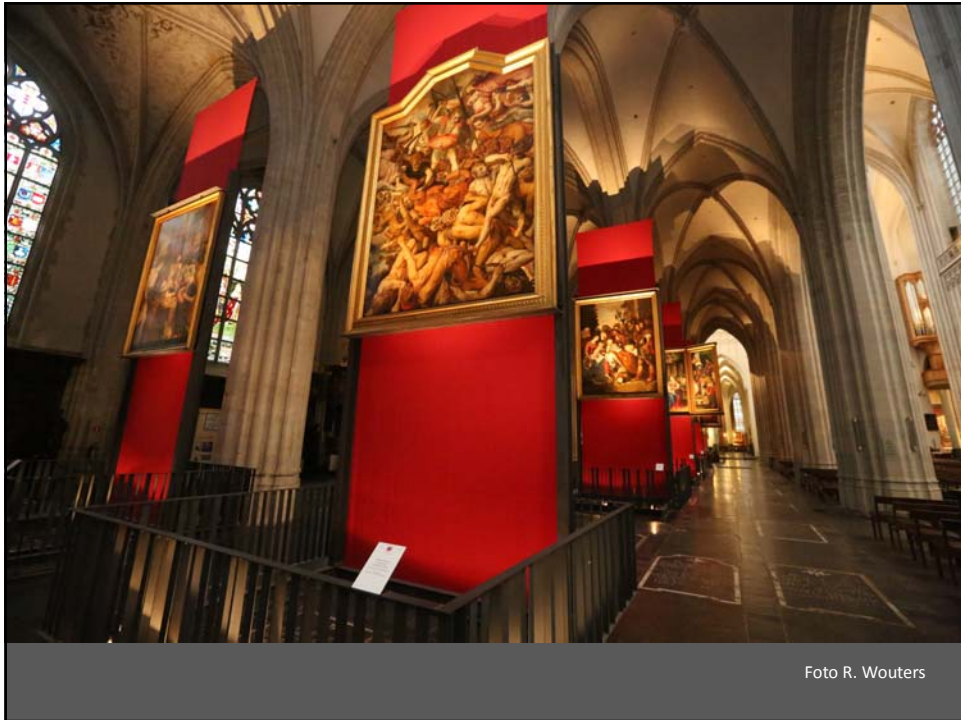

Foto R. Wouters

Hendrik van Steenwijk de Oude. Binnenzicht in de O.-L.-Vrouwekathedraal van Antwerpen. 1583 of 1593. Boedapest, Museum voor Beeldende Kunsten.

bezoek van het
RLICC 1999

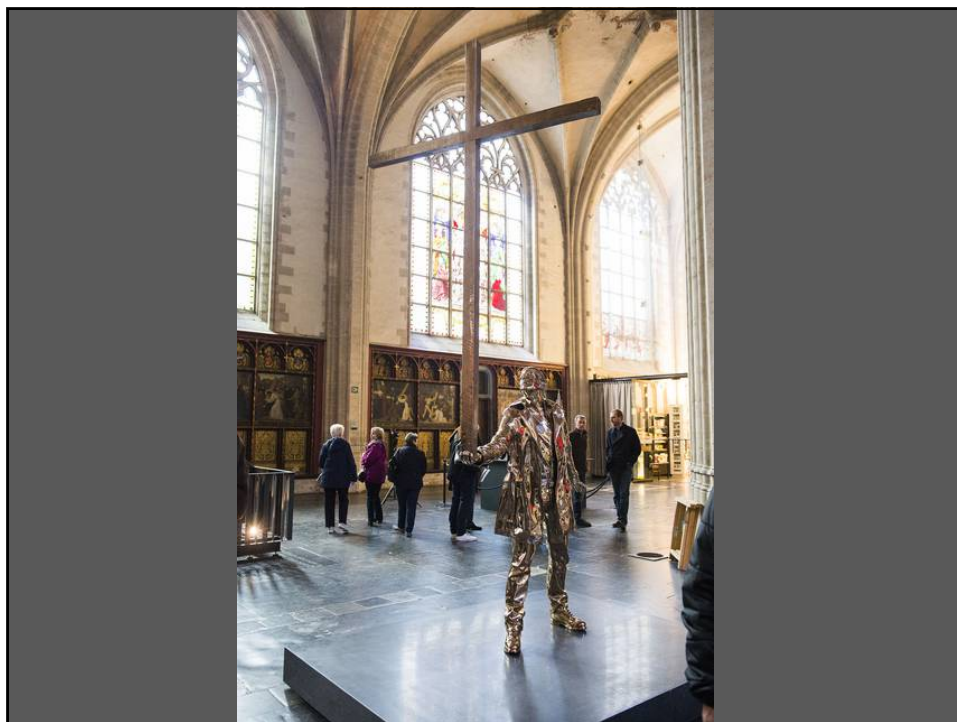

bezoek met Anne Embs op 26 maart 2009

CATHEDRAL ARCHITECTS ASSOCIATION

[Dombaumeister E.v.](#)
EUROPÄISCHE VEREINIGUNG
DER DOMBAUMEISTER,
MÜNSTERBAUMEISTER UND
HÜTTENMEISTER

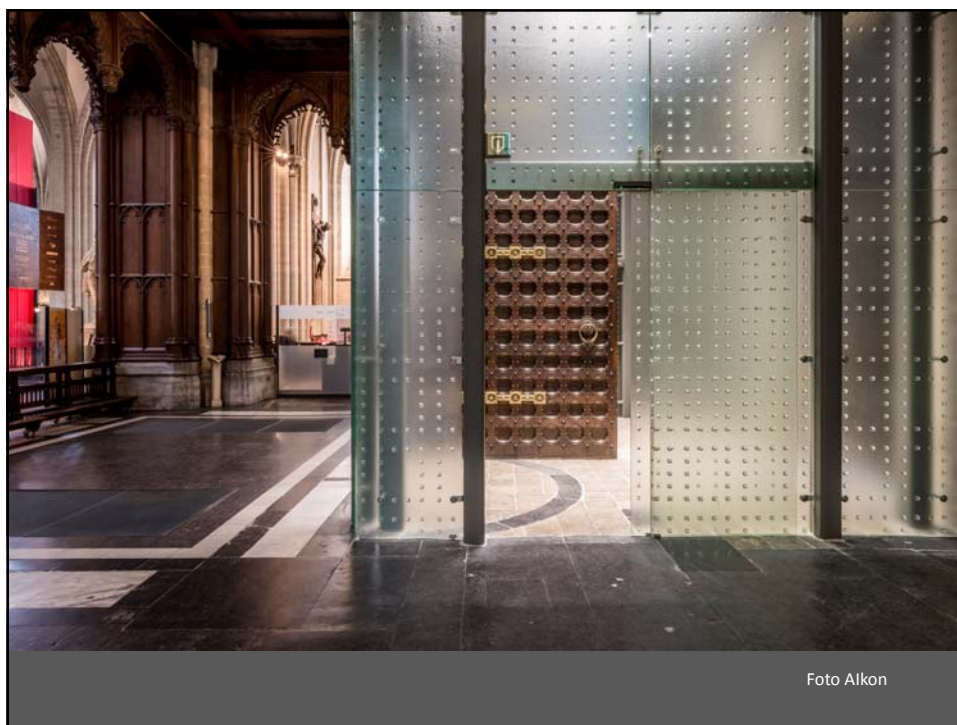
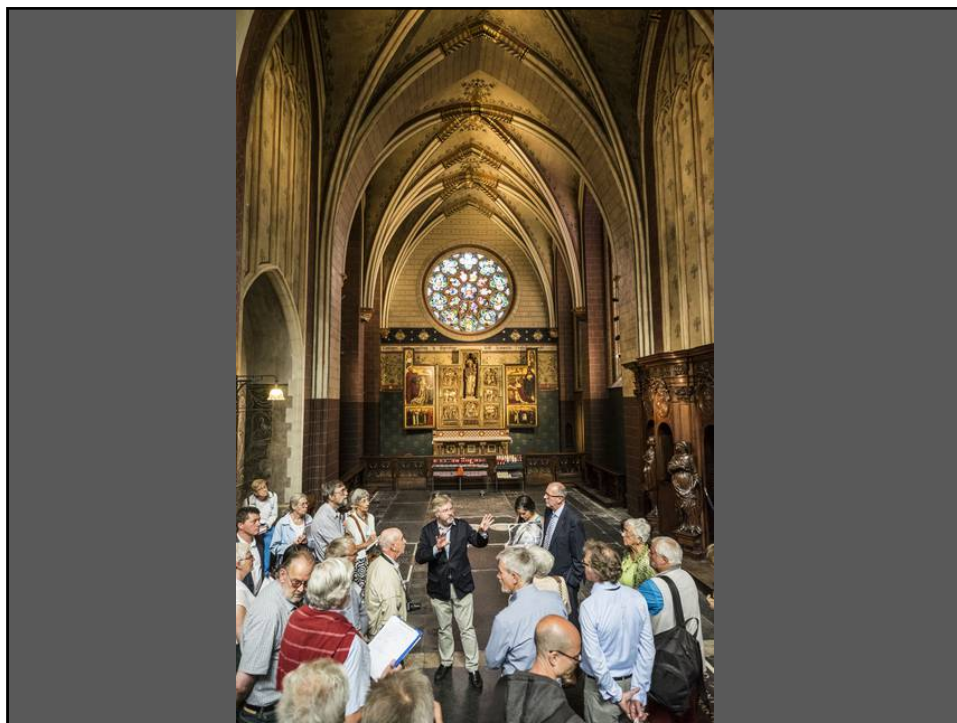

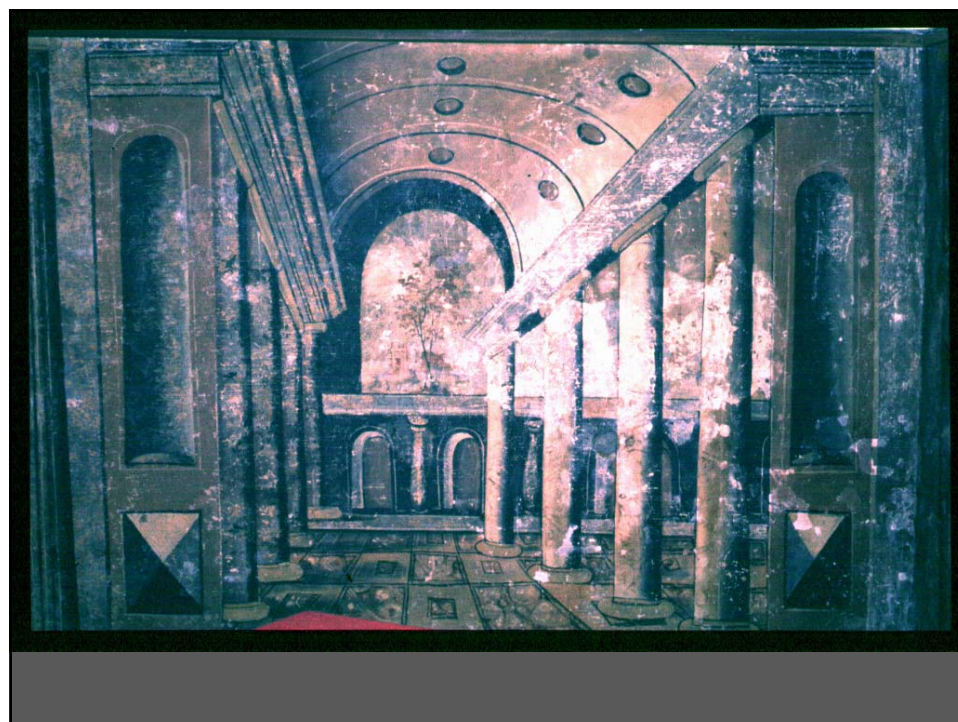
Foto Alkon

Bezoek van de Minister-president, 2 december 2014.
Foto R. Wouters

2.
Voortschrijdend inzicht inzake behoud en restauratie

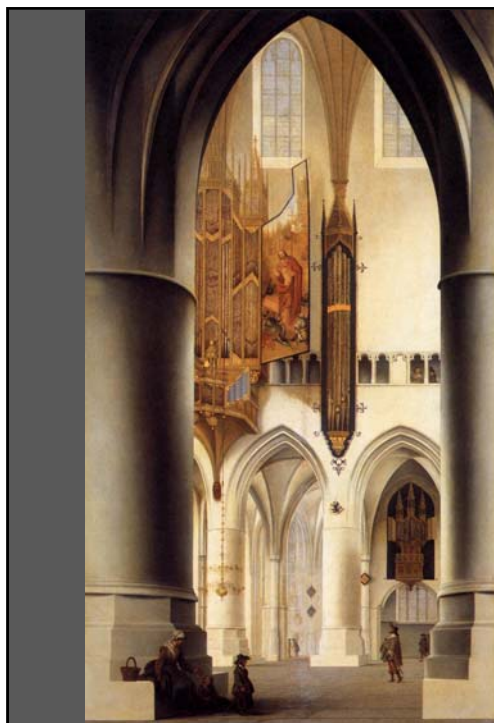
Dia's 4874 en 4875 / juni 1981

Grote Markt 1991

Sint-Pauluskerk 1993

Pieter Jansz. Saenredam.
Interieur van de Sint-Bavokerk
in Haarlem (1636).

Contourschilderingen.

Desplanques 1852

1988

BUYLE, M. (1988) – Een
middeleeuws stripverhaal.
De conservering van een 15de-
eeuwse kruisdraging in de
Antwerpse kathedraal.
IN: M&L 1988/1

Het onderzoek van 1989-1990

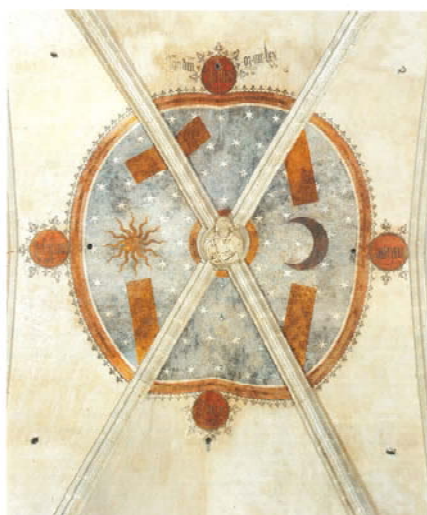
Het onderzoek van 1989-1990

Publicatie in M&L 2002/5:
 VAN DYCK, L., GHISDAL, M.-H. (2002) – Een vroeg-15de-eeuwse muurschildering met de voorstelling van de man van smarten in de kathedraal van Antwerpen. Prachtige fragmenten van een minutieus uitgevoerde schildering.

33

1990

De groefschildering ná de behouding (foto G. Paswech)

BUYLE, M. (1990) – Een hemel vol sterren. De conservering van een 15de-eeuwse gewelofschildering in de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal te Antwerpen. IN: M&L 1990/1

33 M&L

M&L 1990/5:

AERTS, W., ROELS, M. (1990) – De binnenrestauratie van kruisbeuk en koor van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen. Een nieuwe interdisciplinaire aanpak.

VAN LANGENDONCK, L. (1990) – De binnenrestauratie van de kruisbeuk en het koor van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen. De historische studie.

DE CLERCQ, L. (1990) – De binnenrestauratie van kruisbeuk en koor van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen. Het materieel-wetenschappelijk onderzoek ter plaatse.

SCHUDEL, W. (1990) – De binnenrestauratie van kruisbeuk en koor van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen. Overwegingen bij een restauratieconcept.

VAN STRYDONCK, M. (1990) – De binnenrestauratie van kruisbeuk en koor van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen. Radiokoolstofdatering van een druppel kaarsvet.

10 M&L

ARCHITECTURALE EN MONUMENTALE POLYCHROMIE IN HOOGKOOR EN VIERINGTOREN IN DE ONZE-LIEVE-VROUWEKATHEDRAAL TE ANTWERPEN

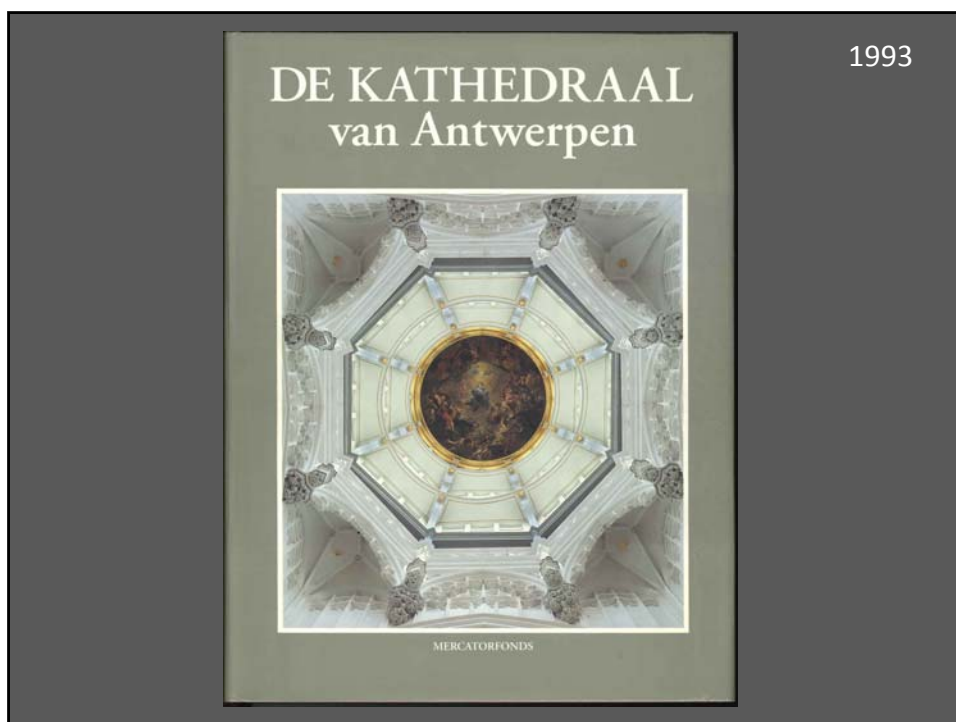
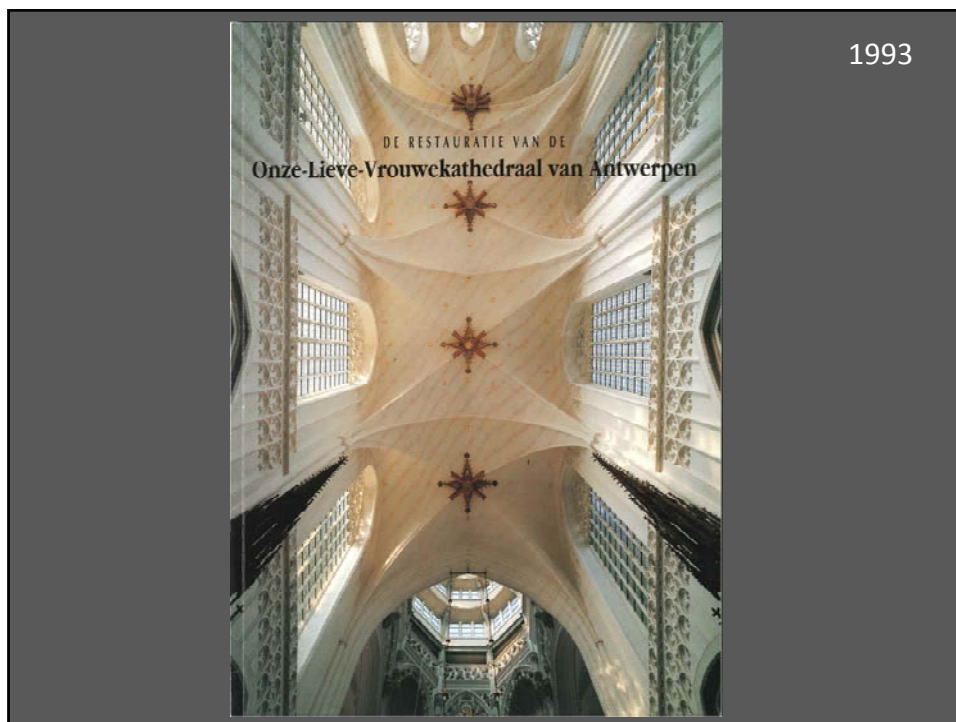
LINDA VAN DIJCK

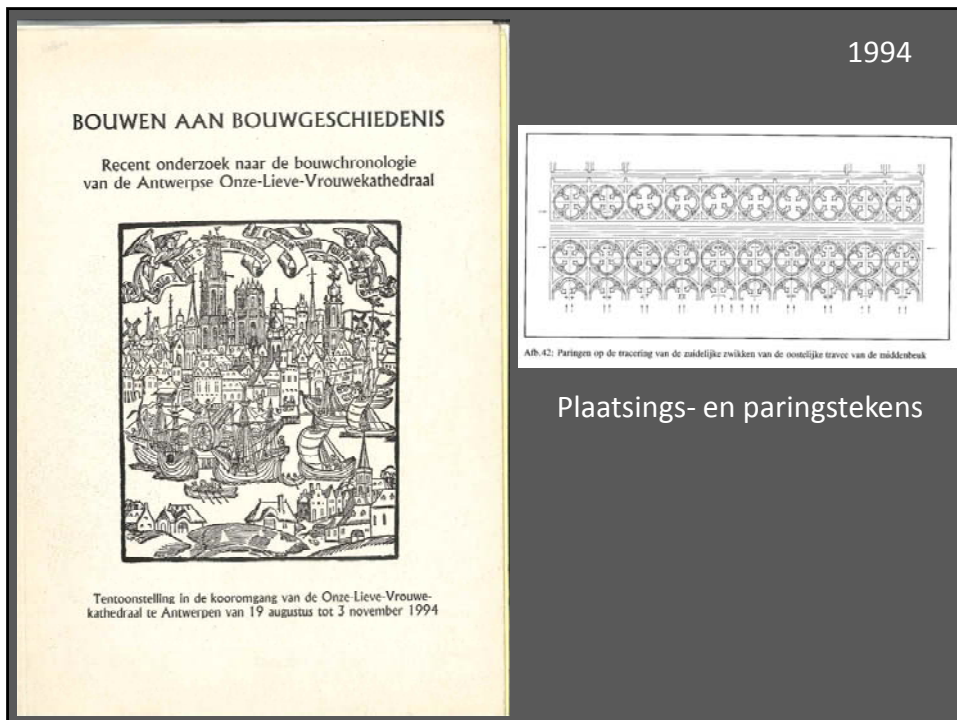
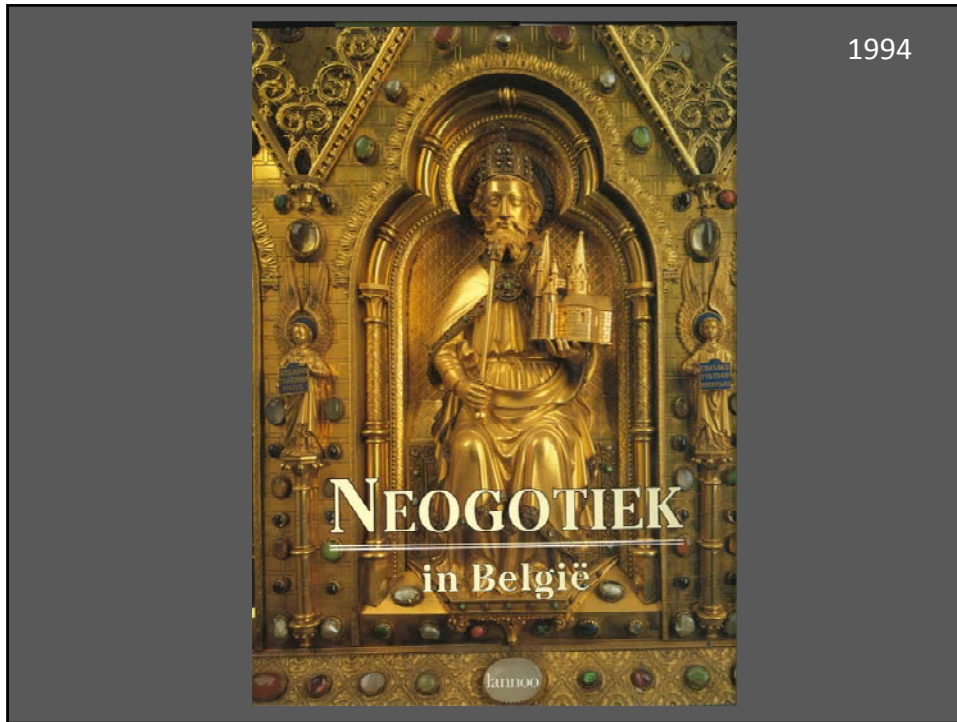

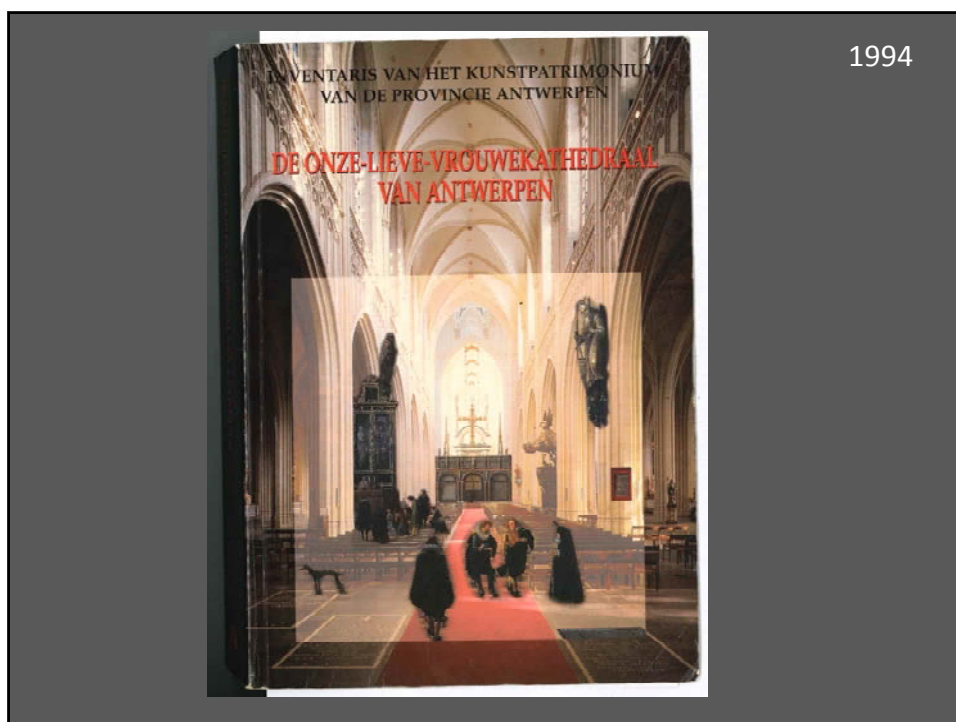
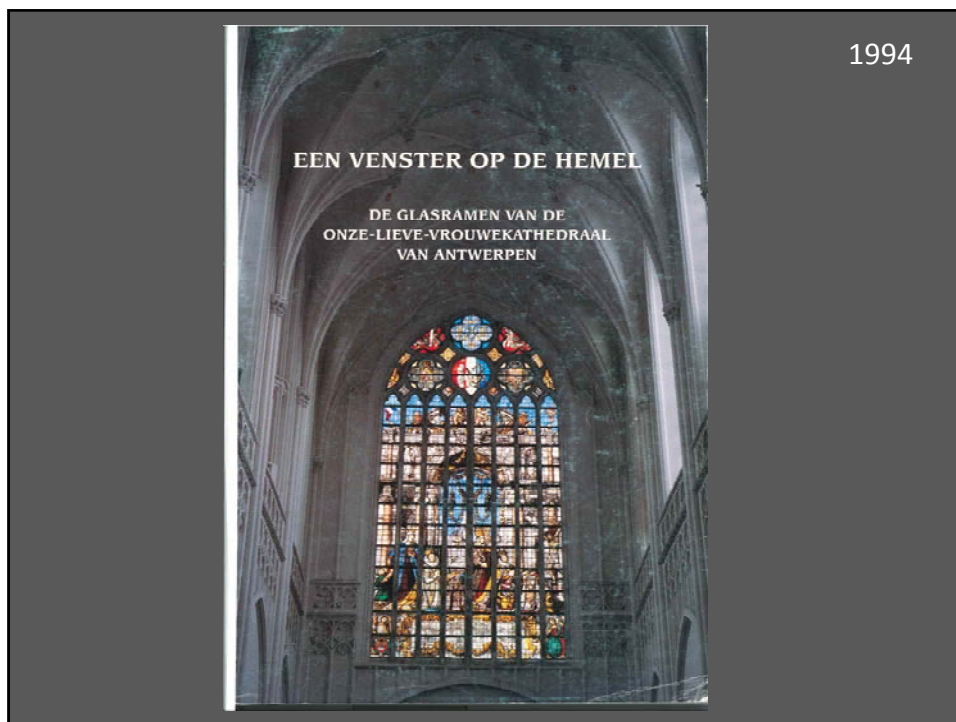
OMaf vier geschilderde kapitelen in de vieringstoren (Foto: O. Pauwels)

1993

3.

Dankzij geïntegreerde uitvoering met multidisciplinaire teams naar een integrale valorisatie van het monument

WATERSNOOD

K.U. LEUVEN
Laboratorium Bouwfysica
Kasteelpark Arenberg 40
B-3001 Heverlee

Antwerpen – Onze-Lieve-Vrouwekathedraal – vochtonderzoek St.Barbarakapel

1. opvolging klimaat in de kathedraal:

temperatuur en RH-metingen op verschillende locaties:

1. weerstation
2. in de St.Barbarakapel
3. in de dakconstructie
4. tg. plafond van de kooromgang
5. achter retabel hoofdaltaar
6. op het doksaal noordtransept
7. in de installatie

49

K.U. LEUVEN
Laboratorium Bouwfysica
Kasteelpark Arenberg 40
B-3001 Heverlee

Antwerpen – Onze-Lieve-Vrouwekathedraal – vochtonderzoek St.Barbarakapel

2. oppervlaktetemperaturen van de wanden

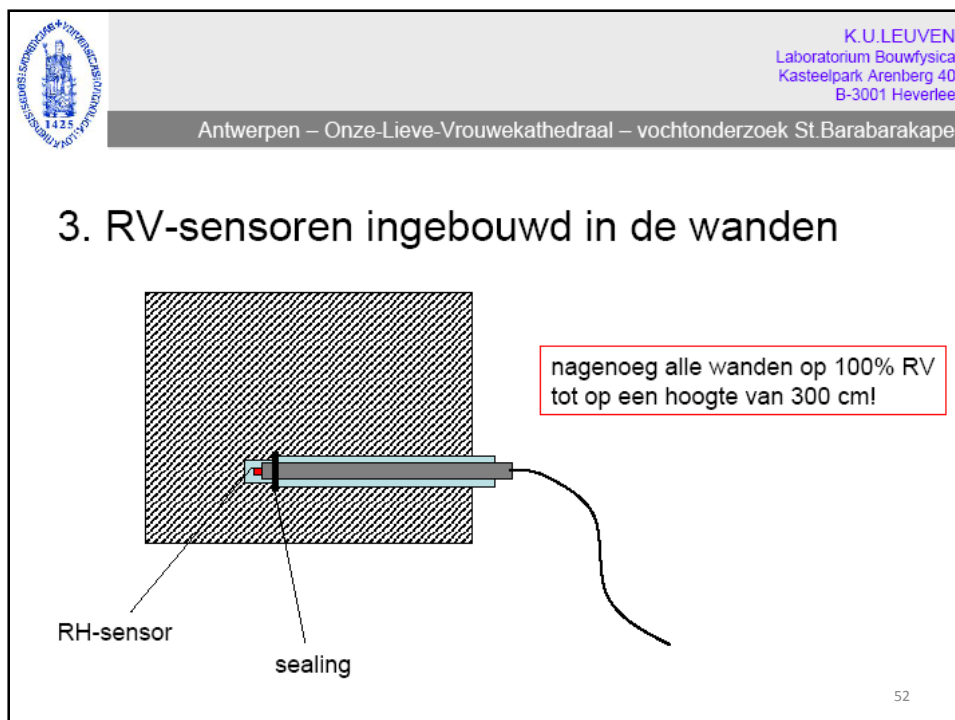
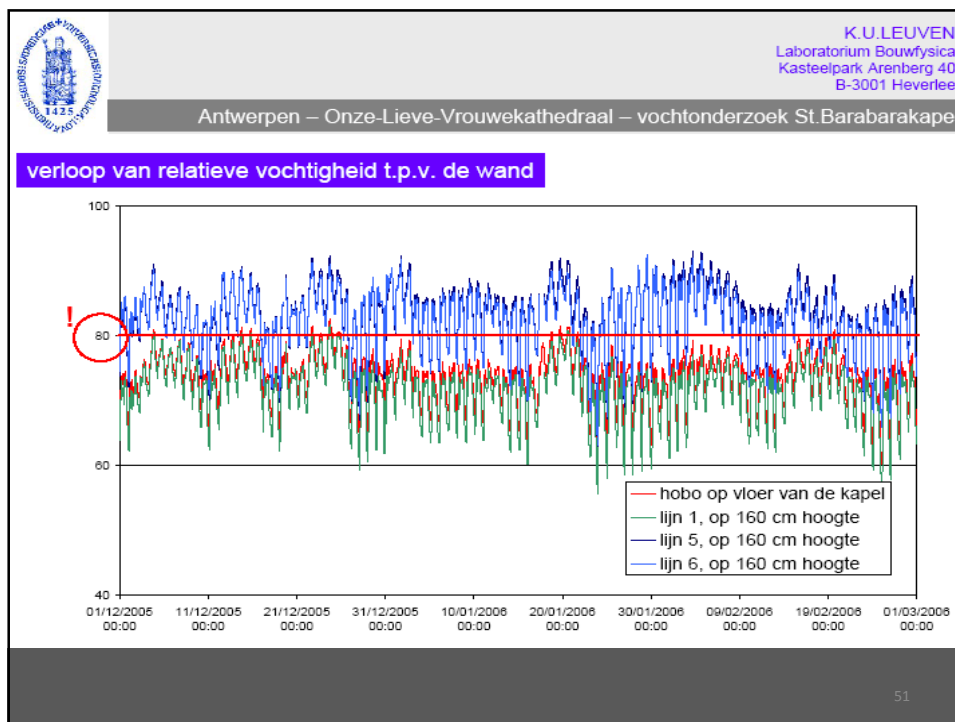
1. kijken of relatieve vochtigheid niet systematisch boven de 80% zit (verhoogde kans op schimmelvorming)
2. kijken of zich geen oppervlaktecondensatie voordoet op de wanden

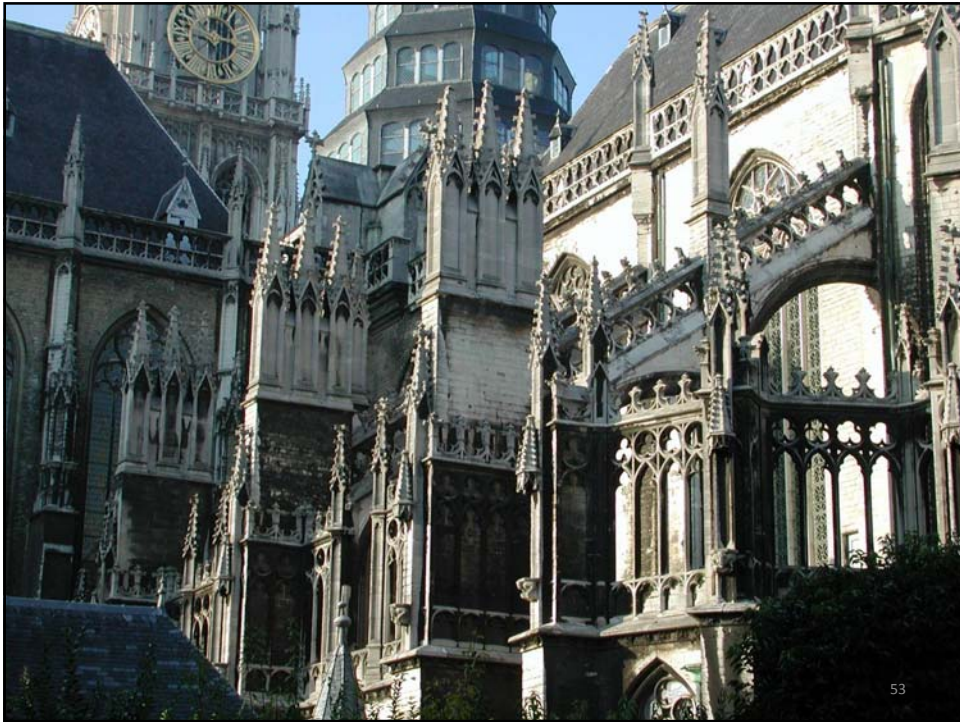
condensatiepotentiaal:

$$CP = p - p_{\text{sat}}(\theta_s)$$

als $CP < 0$, doet zich geen oppervlaktecondensatie voor

50

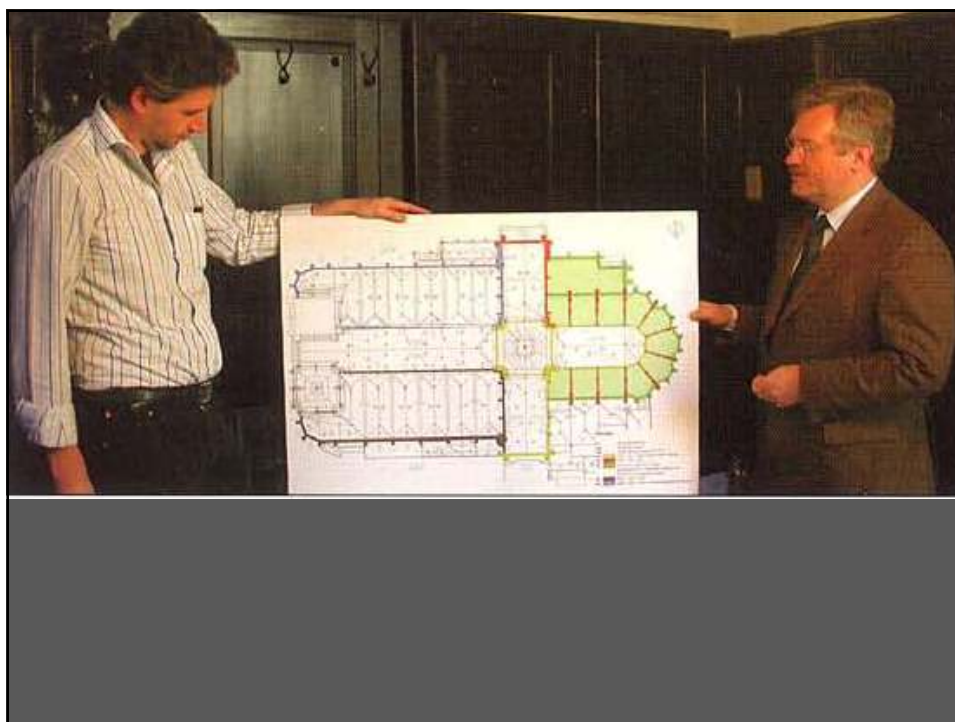

De beheersing van het waterprobleem vereiste een voortzetting van de buitenrestauratie

Fasering in functie van vakmanschap, planning en budgettering

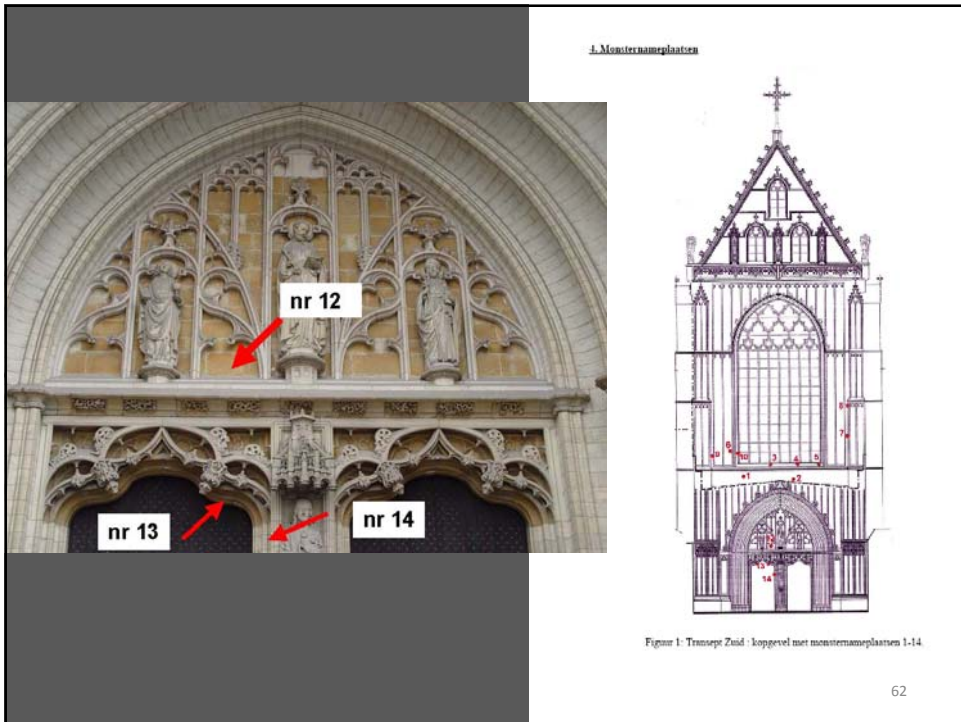
- Het plan van 2001: 11 fasen
- Strikte timing in behandeling, opvolging en financiering dankzij samenwerking van alle betrokken partijen
- 2015 werd gehaald

NATUURSTEENRESTAURATIE

KIK ca. 1900

KIK 1914-1918

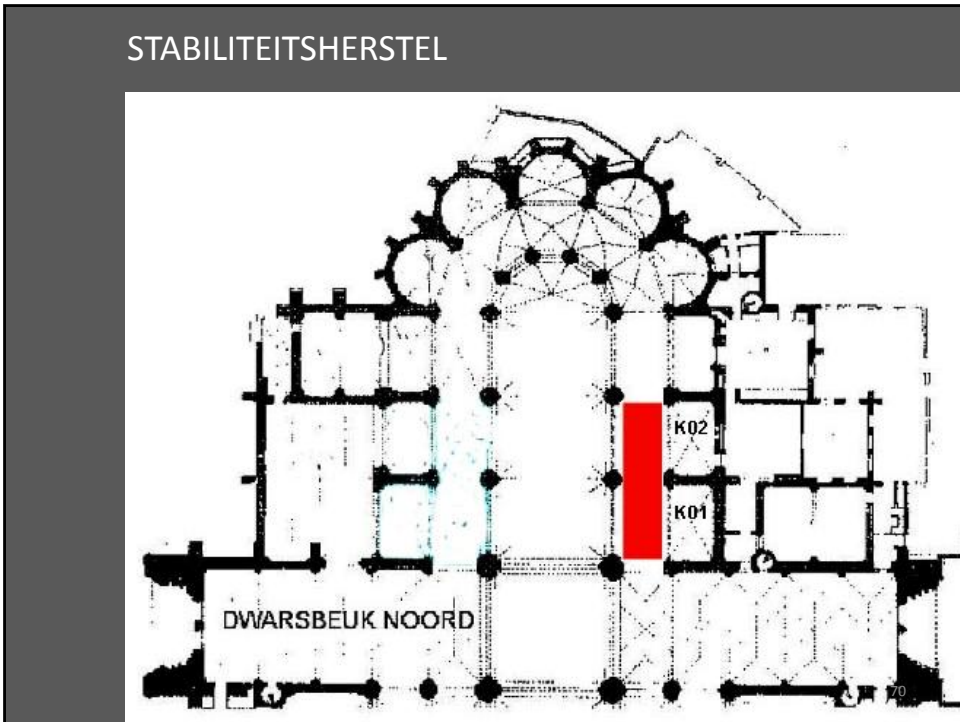
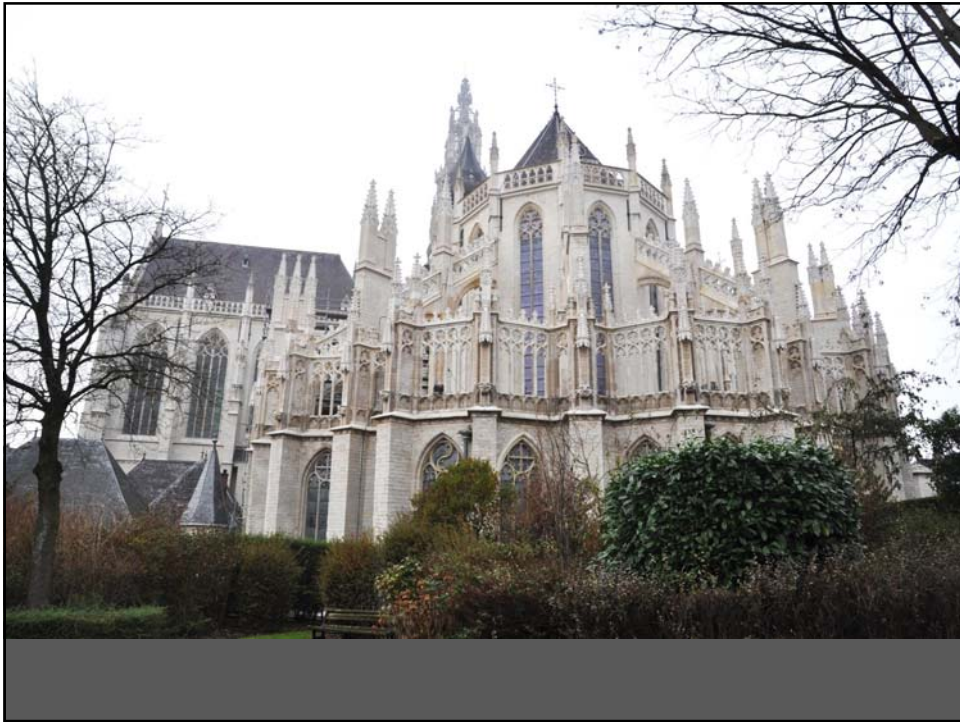

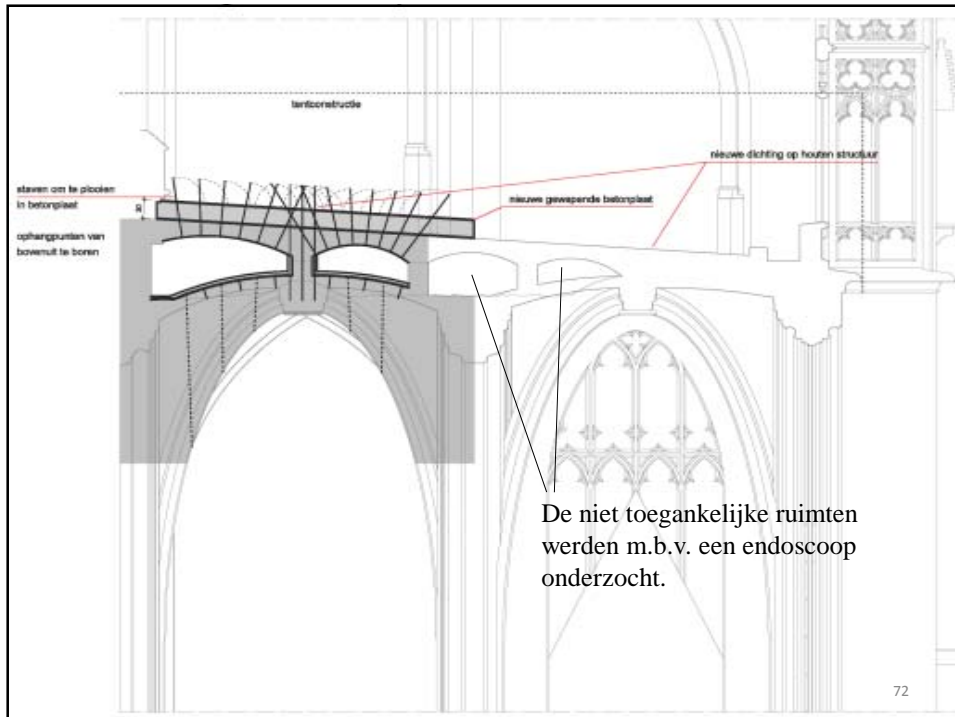
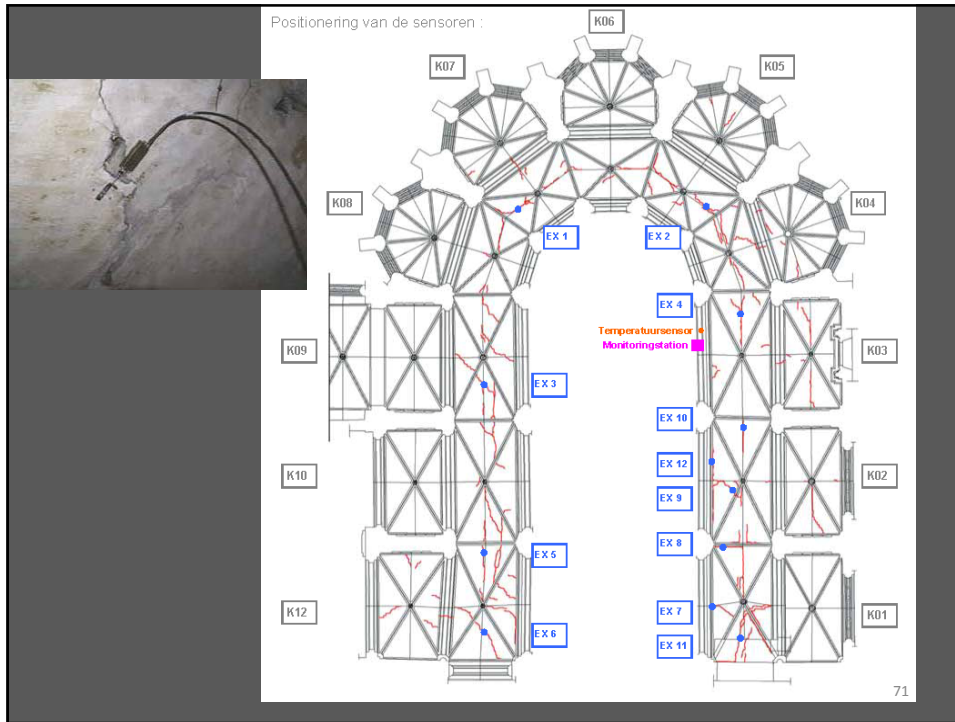
Foto KIK 1968 M19130

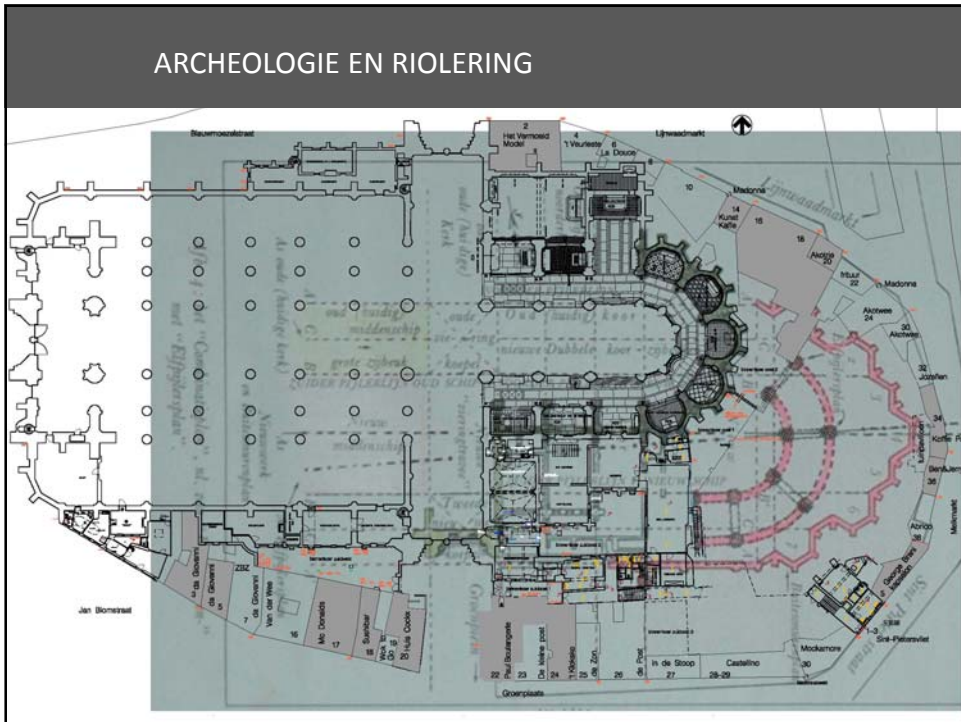
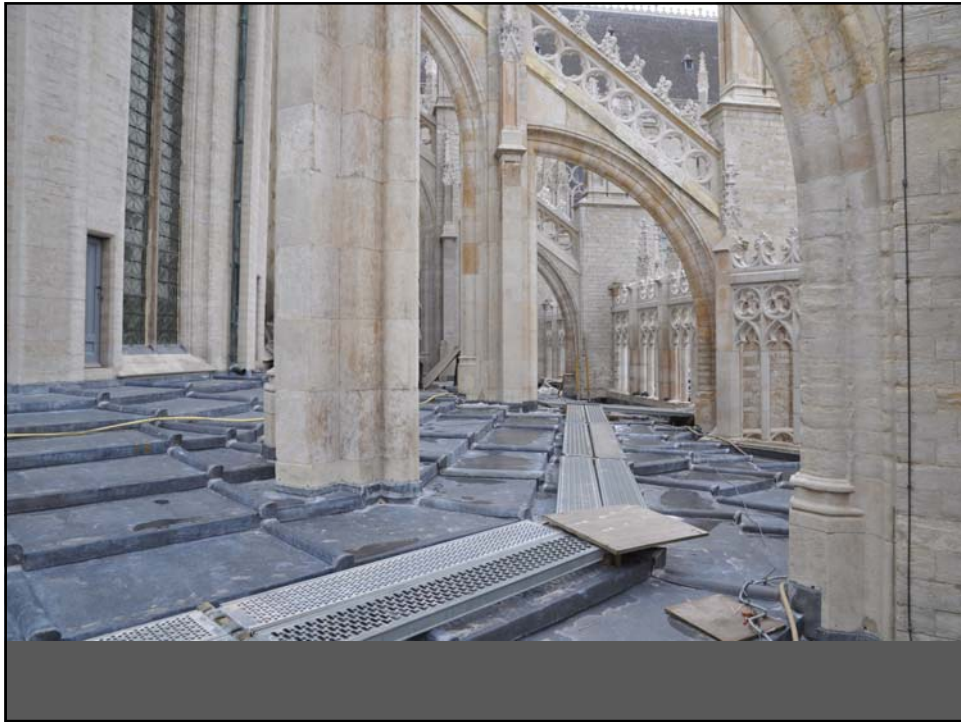

2001

GLAS-IN-LOODRAMEN

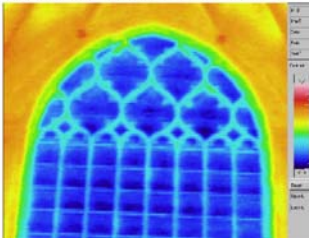
Eduard Didron, 1872. De Heilige Amandus predikt in Antwerpen. Venerabelkapel. Detail.

K.U. LEUVEN
Laboratorium Bouwfysica
Kasteelpark Arenberg 40
B-3001 Heverlee

Antwerpen – Onze-Lieve-Vrouwekathedraal – vochtonderzoek St Barabarakapel

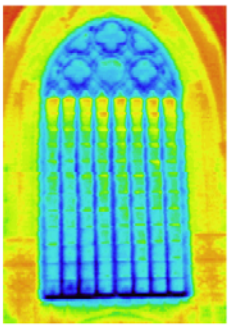
IR-opname zuidtransept (zonder beschermbeglazing)

K.U. LEUVEN
Laboratorium Bouwfysica
Kasteelpark Arenberg 40
B-3001 Heverlee

Antwerpen – Onze-Lieve-Vrouwekathedraal – vochtonderzoek St Barabarakapel

IR-opname noordtransept (met beschermbeglazing + ventilating)

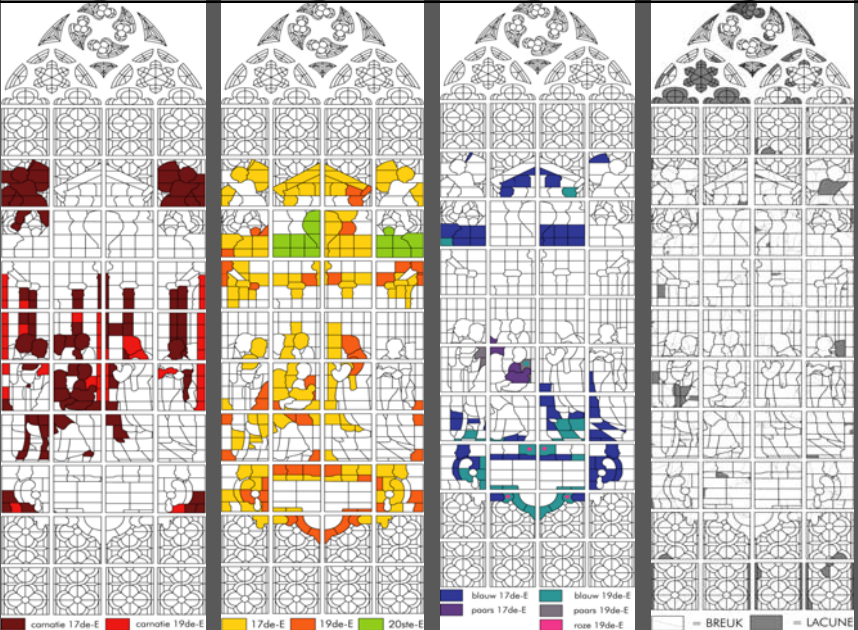

door "dubbele beglazing" staan de monelen kouder dan de glasoppervlakken

luchtsponw zorgt voor valventilatie in de spouw (veel condensatie aan binnenzijde van buitenste glasblad)

temperatuurmetingen van monelen wijzen op systematisch hoge relatieve vochtigheden l.p.v. de monelen. Gevolg: schimmelvorming

77

blauw 17de-E

paars 17de-E

blauw 19de-E

paars 19de-E

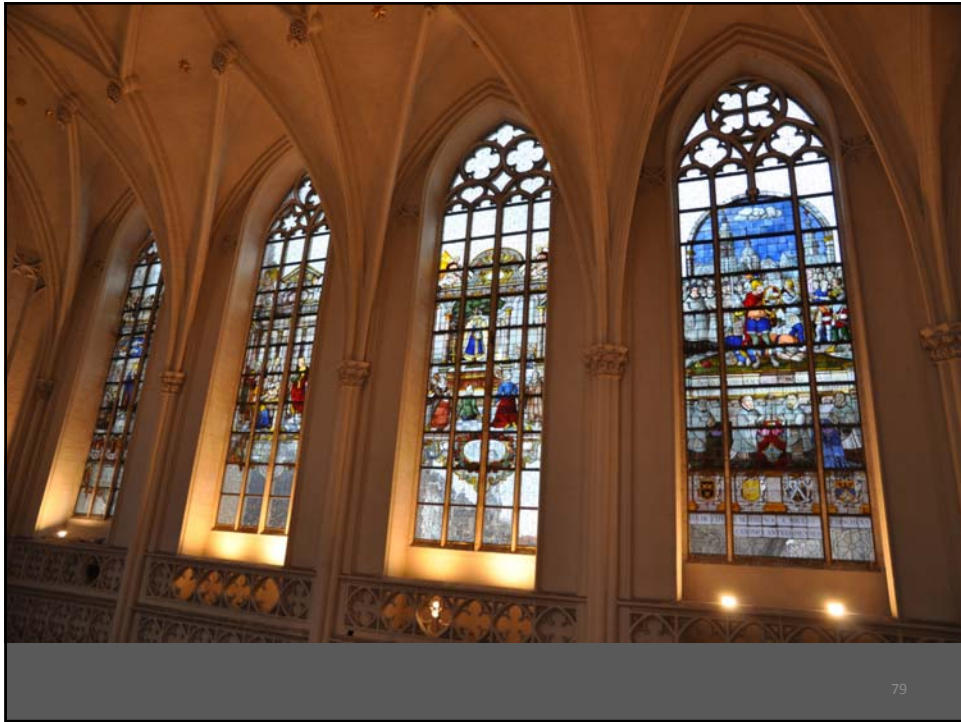
roze 17de-E

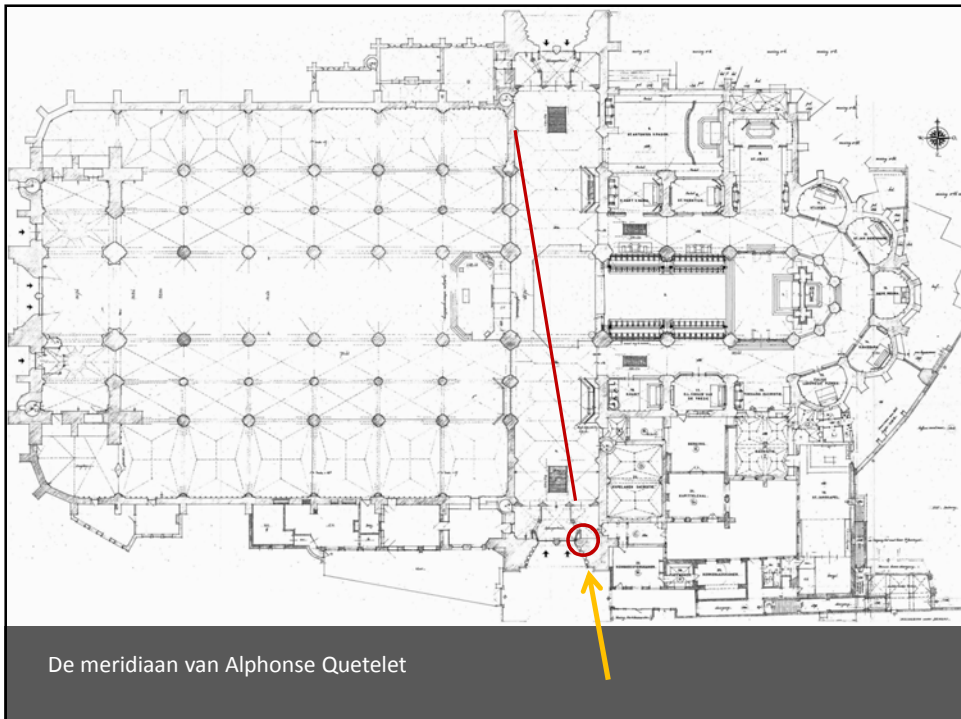
roze 19de-E

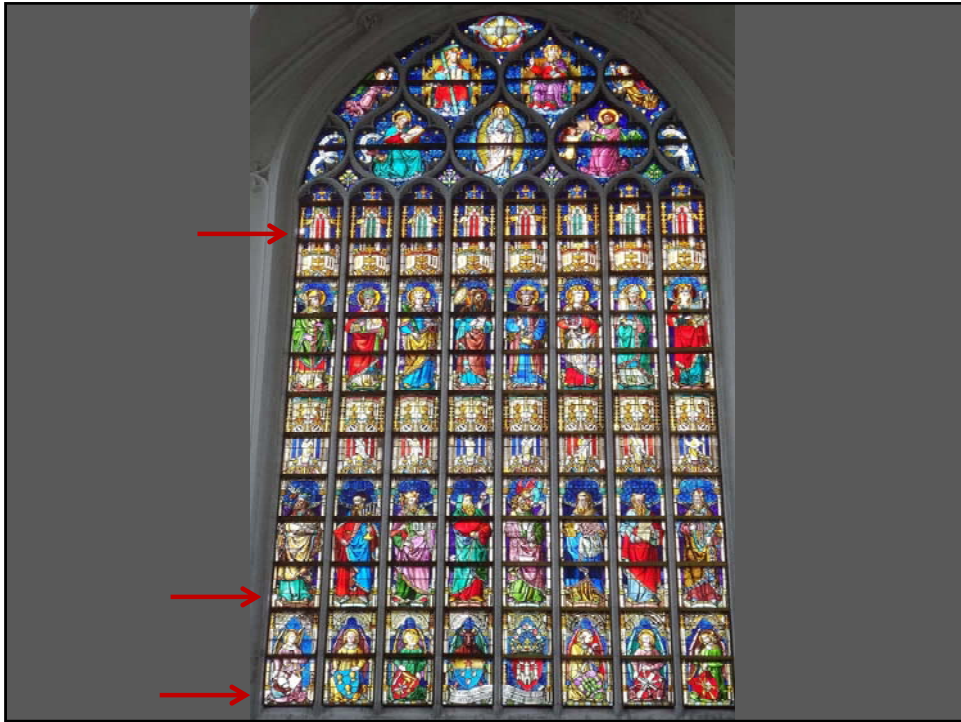
— BREUK

— LACUNE

78

MUURAFWERKING

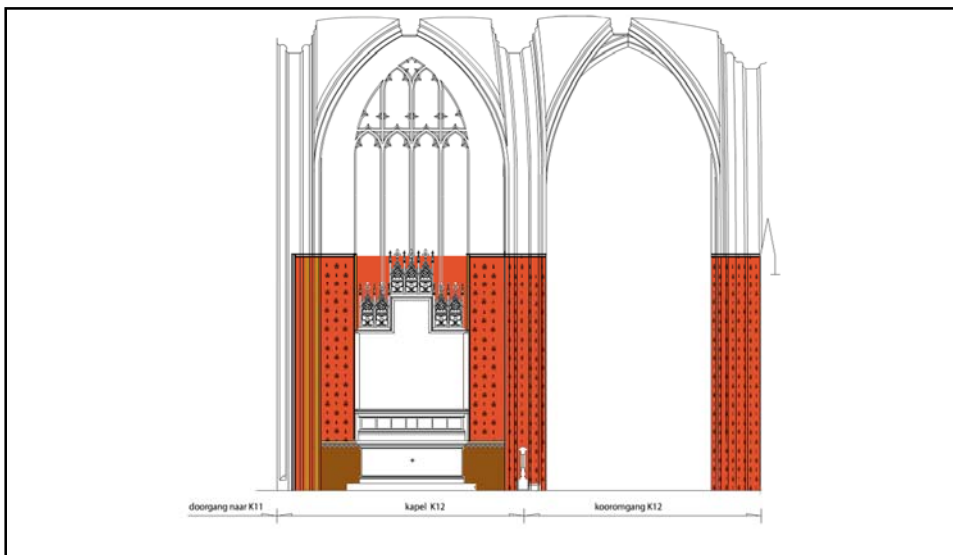
Persbrokaat: studie van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (Ingrid Geelen en Delphine Steyaert)⁵⁶

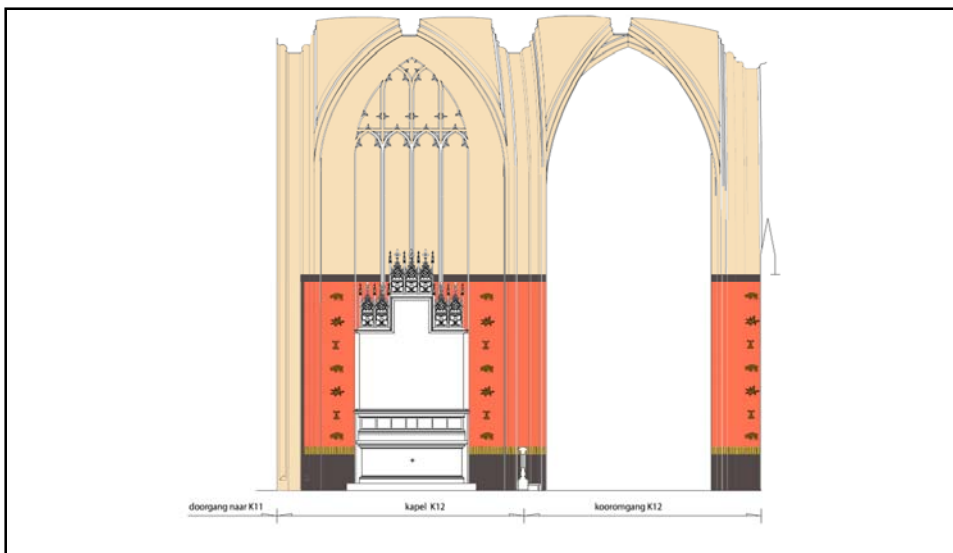
Muurschildering kanunnik Gaspar Van den Cruyse (1593) in de Sint-Ursulakapel (nu Sint-Jozef)

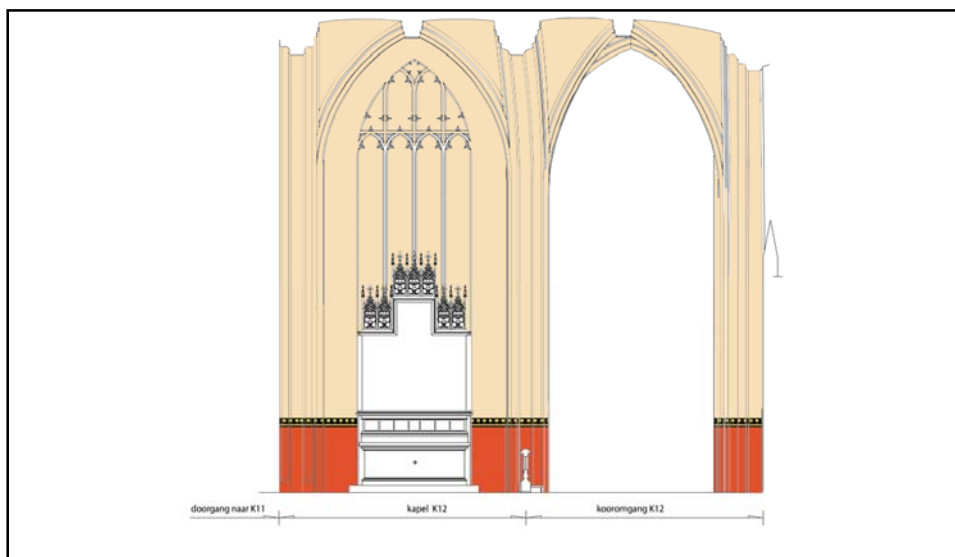
Restauratie van muur- en gewelbschilderingen in de O.-L.-Vrouwkapel en Venerabelkapel.
Foto's O. Pauwels en W. Schudel

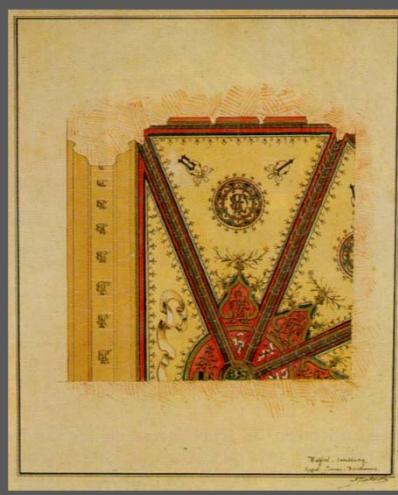
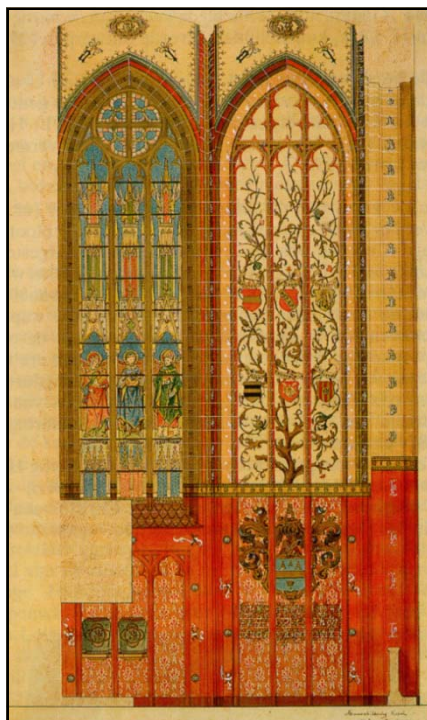
Jan VERBEKE, *reconstructietekeningen H.-Hart van Mariakapel*, 2011. De oostwand, fase 1.

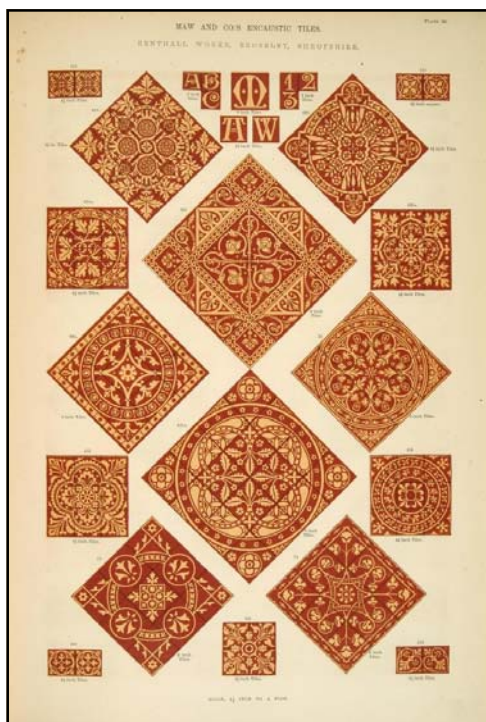
Jan VERBEKE, *reconstructietekeningen H.-Hart van Mariakapel*, 2011. De oostwand, fase 2.

Jan VERBEKE, *reconstructietekeningen H.-Hart van Mariakapel*, 2011. De oostwand, fase 3.

Tekening Sint-Jan Berchmanskapel: A. Kockerols, gerealiseerd in 1889 en gefinancierd door Stanislas Le Grelle

Bladzijde uit een modellenboek van "Maw and Co's encaustic tiles", identiek aan de vloertegels in de Sint-Jan Berchmanskapel (K07).

93

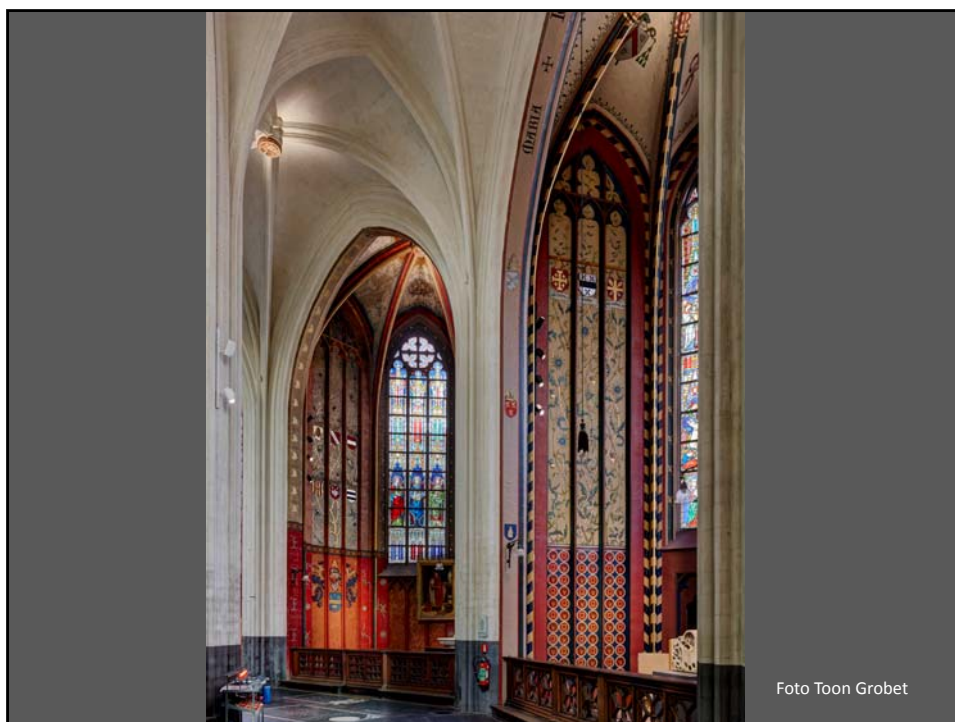

Foto Toon Grobet

Foto Stefan Dewickere

Foto Stefan Dewickere

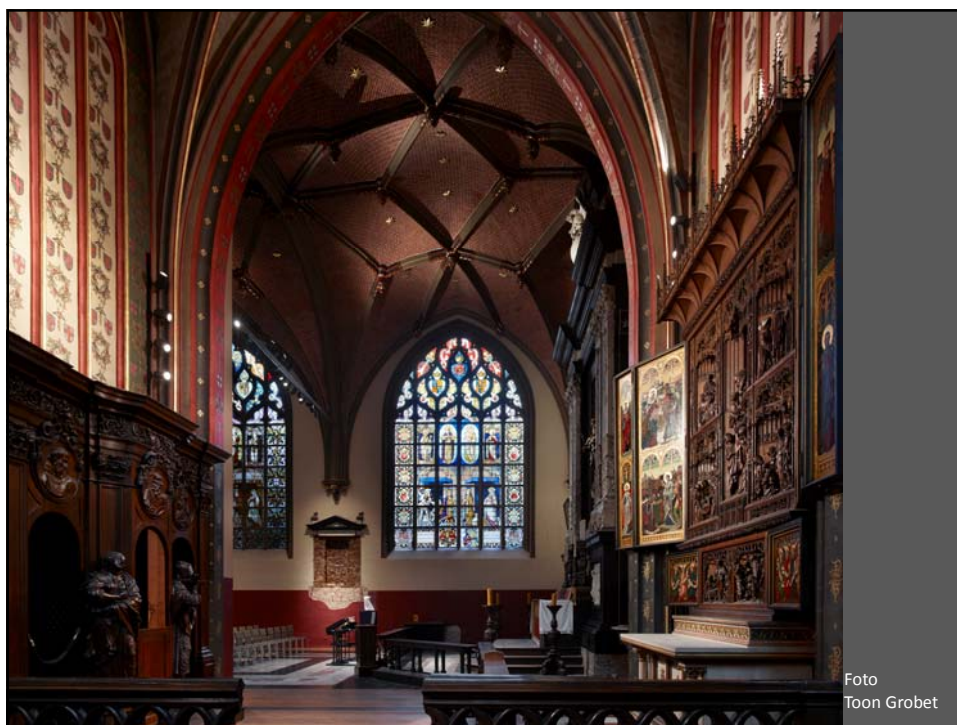

Foto
Toon Grobet

Foto Toon Grobet

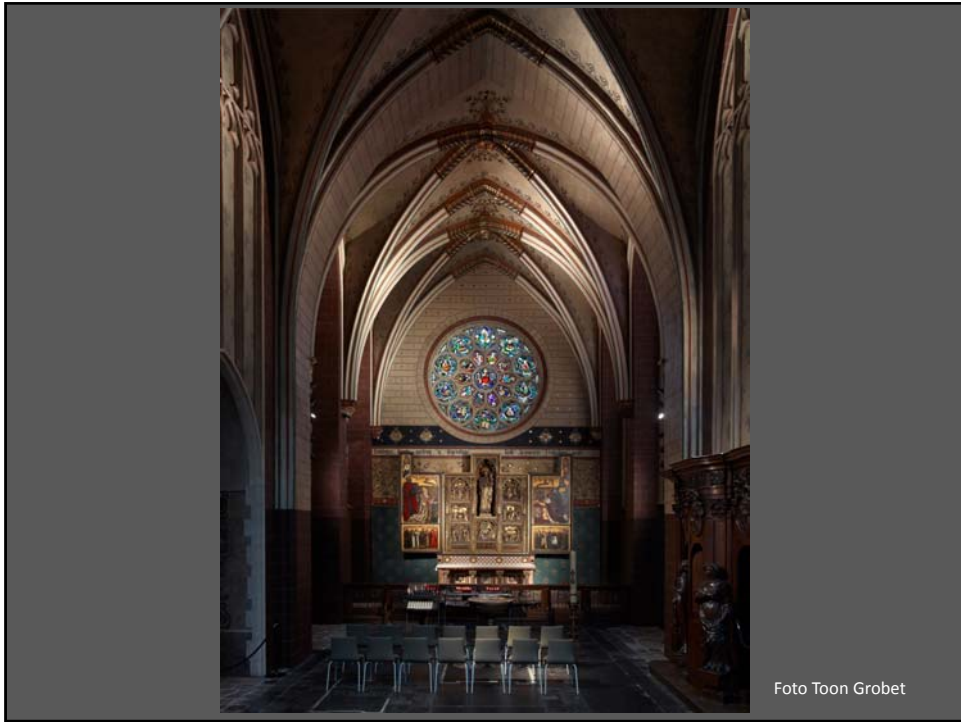

Foto Toon Grobet

Foto Toon Grobet

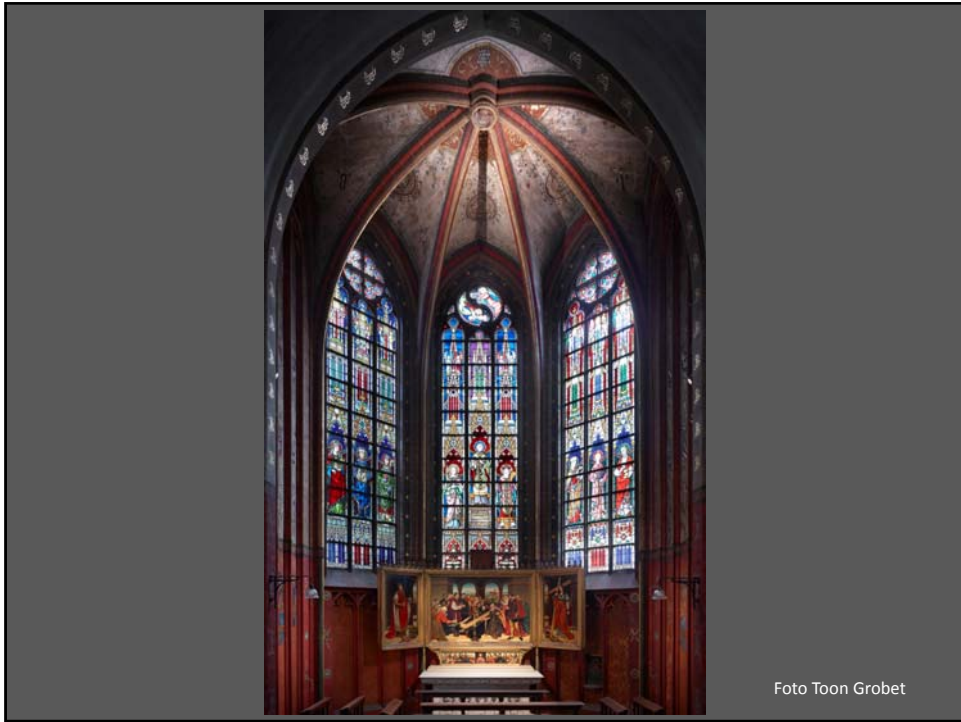

Foto Toon Grobet

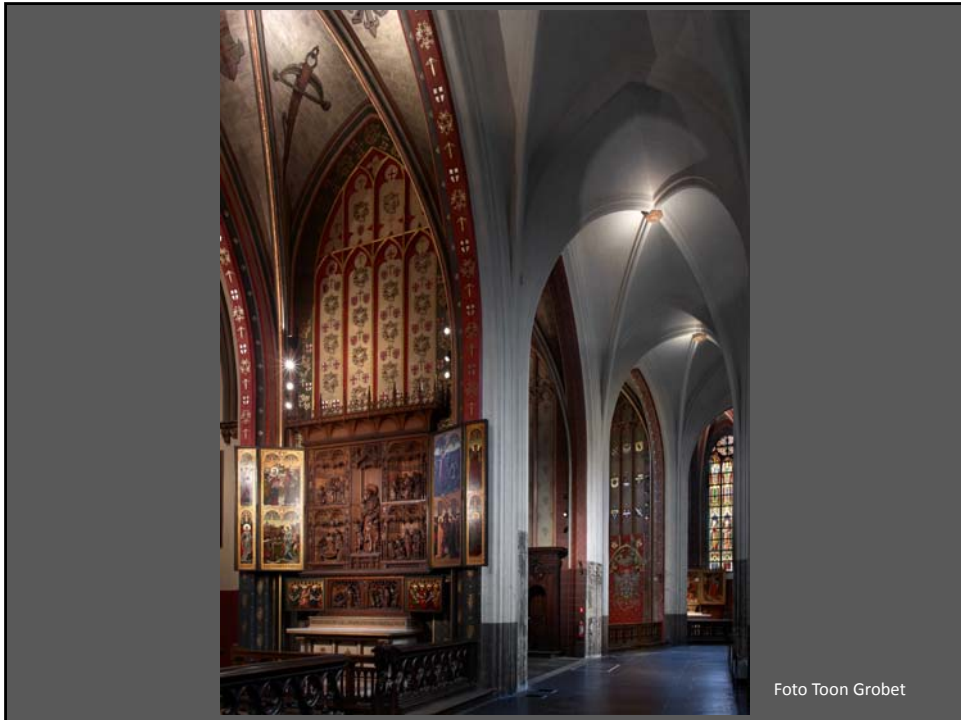
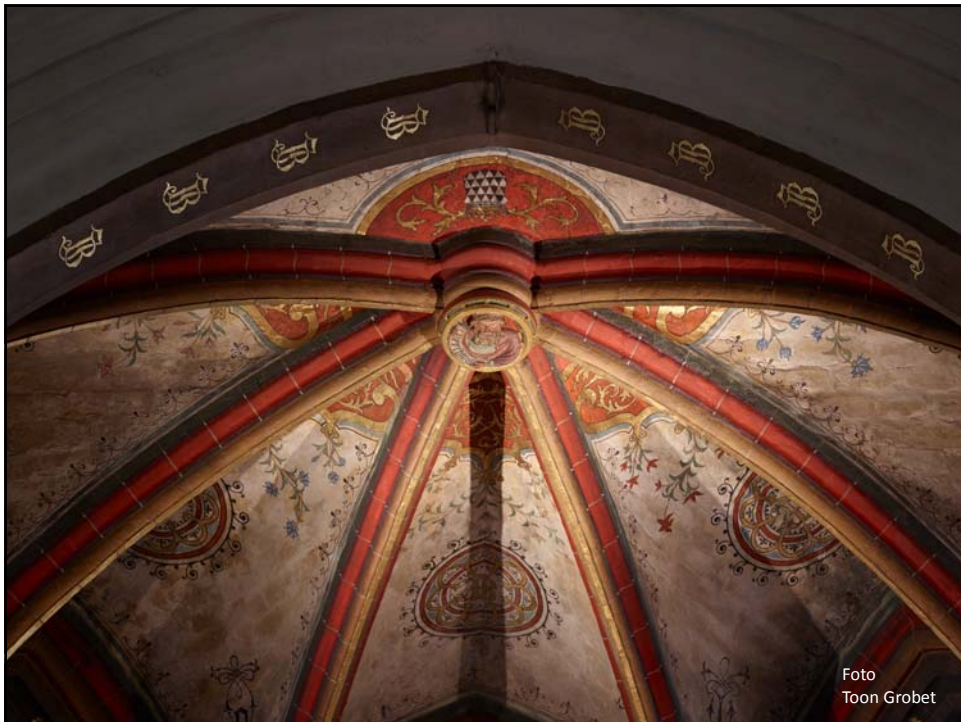

Foto Toon Grobet

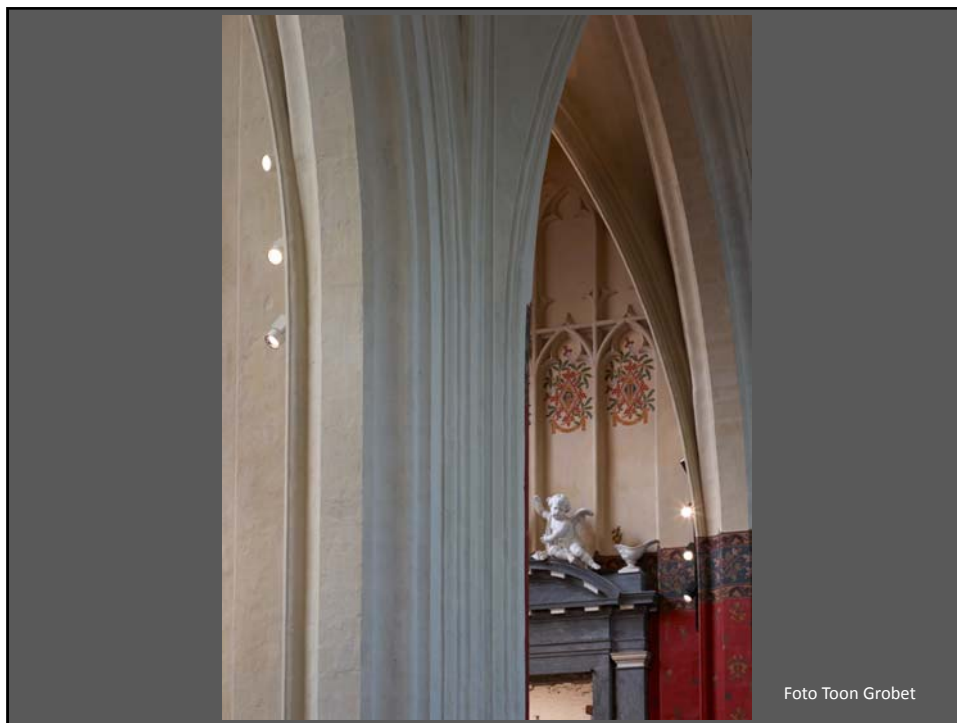

Foto Toon Grobet